

Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-022-и
Назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон
(734063, ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ -126)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Абдуллозода Начибулло Сайфулло дар мавзуи «Шароитҳои педагогии ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз руи ихтисоси 6D010300 – Педагогика ва психология (6D010301 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот)

Рисолаи номзиди Абдуллозода Начибулло Сайфулло бо номи «Шароитҳои педагогии ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ» ба яке аз мавзӯҳои мубрами педагогикаи муосир бахшида шуда, ба шиносномаи ихтисос ва аз нигоҳи муҳтаво ба тартиби муқарраршудаи таълифи рисола барои дарёфти дараҷаи илмии номзиди илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01. – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мутобиқат менамояд.

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Мақсади асосии муаллифи рисола омӯзиш ва таҳлили ҷанбаҳои назариявӣ-методологӣ ва санҷишӣ тарҷибавии шароитҳои дидактикии ташаккули салоҳият ва салоҳиятнокии хонандагон дар истифодаи технологияҳои иттилоотӣ – коммуникатсионӣ ба ҳисоб меравад. Аз диди мо натиҷаи ин кор ҳамеша барои шинохти шароитҳои дидактикии ташаккули салоҳияти хонандагон, истифодаи технологияҳои иттилоотиву коммуникатсионӣ дар раванди таълим ва роҳҳои таъмини самаранокӣ ва натиҷанокии он судманд хоҳад буд.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуктаҳои илмие, ки барои ҷимоя пешниҳод мешаванд:

Навгонии рисола дар он аст, ки аввалин маротиба масъалаҳои баҳогузори амалӣ ва объективии истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ дар ташаккули салоҳиятҳои хонандагон; нақш ва мақоми салоҳияти

коммуникативӣ ҳамчун замина ва пойгоҳи асосии ташаккул ва инкишофи шаклҳои дигари салоҳият ва салоҳиятнокии хонандагон; роҳҳо ва воситаҳои ҷорӣ намудани принципҳои ташаккули салоҳият ва салоҳиятнокии технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ дар раванди таълим; муносибатҳои педагогии ташаккули салоҳият ва салоҳиятнокии технологияҳои иттилоотӣ – коммуникатсионӣ мавриди ҳаллу фасли илмӣ қарор гирифтаанд.

Бо диссертатсияи мазкур бори дигар собит мешавад, ки истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ ба самаранок намудани фаъолияти зеҳнӣ, баланд намудани сатҳ ва сифати тайёр намудани мутахассисони рақобатпазир дар бозори меҳнат мусоидат менамоянд. Аз ин ҷиҳат тавачҷуҳи ҳарчи зиёд ба ташаккули салоҳият ва салоҳиятнокии хонандагон дар истифодаи технологияҳои иттилоотиву коммуникативӣ, аз назари мо, барои такмили раванди таълим аз арзиши хоса бархурдор аст.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда:

Нуктаи бисёр зарурӣ ва характерноки рисола дар он аст, ки ба муҳимтарин масъалаҳо, ба монанди омилҳо, шароит ва технологияи ташаккули салоҳиятҳои шахсии хонанда, хусусиятҳои дидактикии ташаккули салоҳиятҳо дар раванди таълим бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, салоҳияти коммуникативӣ ҳамчун қисми асосии ташаккули салоҳиятҳои хонандагон равшанӣ ондохта шудааст.

Дар ибтидои рисола унвонҷӯ Абдуллозода Н.С. аҳамият ва зарурати интихоби мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи омӯзиш ва навоари илмии онро асоснок карда, аҳамияти назариявӣ ва амалии корро нишон додааст, нуктаҳои асосии барои ҳимоя пешниҳодшуда, тасдиқ ва татбиқи натиҷаҳои таҳқиқотро зикр намудааст.

Боби якуми диссертатсия «Асосҳои назариявӣ-методологии таҳқиқи салоҳияти хонандагон дар раванди таълим» ном дошта ду фаслро дар бар мегирад, ки ба масъалаҳои вижагӣҳои назариявии тайёрию омода намудани хонандагон бахшида шудааст.

Дар фасли якуми боби аввали диссертатсия «Омилҳо, шароит ва технологияи ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон дар раванди таълим», масъалаҳои мафҳуми салоҳият ва намудҳои салоҳиятнокиро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор додааст. Муаллиф қайд намудааст, ки дар доираи илми педагогика пештар муносибатҳои илмӣ ҷой доштанд, ки мувофиқи онҳо «салоҳиятнокӣ» (ба даст овардан, мувофиқ будан) ҳамчун илм ва таҷриба дар ин ё он соҳа, ҳамчун имкониятҳои шахсии мансабдори муайян, дониш ва таҷрибаи ӯ, ки имконият медиҳад дар коркарди доираи муайяни қарорҳо иштирок намояд ё масъаларо худ ҳал намояд, тасниф карда мешуд. Салоҳият ва салоҳиятнокии хонандагон ба таври мустақил бо истифодаи технологияҳои муосири таълимӣ ва иттилоотӣ дар фанни алоҳида ташаккул намеёбанд. Ташаккули ва мукамаалгардии минбаъдаи онҳо дар доираи тамоми фанҳо дар раванди таълим бо назардошти алоқаҳои байнифанӣ амалӣ мегардад. Чунин муносибат имконият медиҳад, ки марҳилаҳои ташаккул ва инкишофи салоҳиятҳо бо назардошти он, ки рушди ҳар як унсури он дар давраи алоҳида боиси рушди унсурҳои дигари он мегардад, ҷудо намуд. Ташаккули салоҳиятҳо аз ташхис ва таҳлили донишҳо, маҳорат, қобилият ва инчунин талаботҳои имкониятҳои хонанда оғоз мегардад. Номуваффақии хонанда дар азхудкунии салоҳиятҳо одатан аз сатҳи пасти ҳавасмандӣ, ҷой надоштани хоҳиши устувори бадастории онҳо бармеояд. Ташаккули салоҳиятҳои хонандагон аз низоми ҳавасу шавқмандии онҳо бармеояд.

Дар фасли дуюми боби аввали диссертатсия «Хусусиятҳои дидактикии ташаккули салоҳиятҳо дар раванди таълим бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ», истифодаи шаклҳои дидактикии ташаккули салоҳиятҳо бо истифода аз технологияҳои компютерӣ дар раванди таълим баррасӣ карда шудааст. Мавриди истифода қарор гирифтани технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ, аз бисёр ҷиҳат самаранокии таълим, мукамал ва тақвияти метод ва шаклҳои таълимро таъмин менамоянд. Чунин тағйироту дигаргуниҳо дар низоми муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ба самаранок

гардидани таълим оварда мерасонад. Воситаҳои мухталифи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ, ба монанди видеоконференсияҳо, воситаҳои мултимедӣ, сомонаҳо барои иҷро намудани вазифаҳои мухталифи омӯзгор ва хонандагон истифода гардида, ба ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон мусоидат менамоянд. Тарқиқи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ дастрасӣ ба ҳаҷми бузурги иттилоот, коркард, қувват гирифтани имкониятҳои маърифатӣ ва таҳқиқотӣ, ташкили ивазнамоии иттилоот дар асоси мазмуну мундариҷаи фаъолият таъмин карда мешавад.

Дар шароити бунёди ҷомеаи иттилоотӣ рушди муҳити ягонаи таълимиву иттилоотӣ вазифаи муҳими модернизатсияи маориф ба ҳисоб меравад. Субъекти пешбаранда дар муҳити таълимии иттилоотӣ омӯзгор ба ҳисоб меравад, зеро маҳз омӯзгор ба кадом сифат, ҳаҷм ва барои кадом мақсадҳо истифода гардидани технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсиониро дар раванди таълим муайян менамояд, то ки салоҳиятҳои зарурӣ ташаккул дода шаванд.

Боби дуюми диссертатсия «Амсилаи педагогии ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон дар шароити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ», аз се фасл иборат аст ва баррасии нақш ва мақоми низоми компютерӣ-иттилоотии таълимиро дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии фаро мегирад.

Дар фасли якуми боби дуюми диссертатсия бо номи “Салоҳияти коммуникативӣ ҳамчун қисми асосии ташаккули салоҳиятҳои хонандагон” масъалаи ташаккул ва инкишофи салоҳиятҳои коммуникативии хонандагон мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Таҳлили вазъияти имрӯзаи системаи таҳсилои миёнаи умумӣ нишон медиҳад, ки яке аз самтҳои асосии беҳтар ва самаранокнамоии тайёр кардани хонандагон ташаккули мақсадноки салоҳияти коммуникативии онҳо ба ҳисоб меравад. Салоҳияти коммуникативӣ мавзӯи омӯзиши соҳаҳои мухталифи илмӣ оид ба инсон – физиология, психология, сотсиология, педагогика, лингвистика ба ҳисоб меравад. Дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ салоҳиятҳои калидӣ, аз он ҷумла салоҳиятҳои коммуникативии хонандагон дар сатҳи зарурӣ ташаккул наёфтааст. Хонандагони

салоҳиятнокро метавон танҳо дар раванди ҳамкориҳои фаъоли коммуникативӣ тайёр намуд. Аз ин лиҳоз зарур аст, ки дар раванди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ барои рушди маҳорати таҳлил ва таснифоти иттилоот дар доираи ҳамкориҳои субъектҳо тамоми шароитҳо таъмин карда шаванд.

Дар фасли дуюми боби дуюми диссертатсия «Ташаккули салоҳияти хонандагон дар раванди таълим бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ» ташаккул ва инкишофи салоҳияти хонандагон дар истифода намудани технологияҳои компютерӣ мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Ташаккули салоҳиятҳо дар давраи таҳсил дар муассисаи таълимӣ амалӣ мегардад, зеро дар марҳилаи худогоҳӣ ва ҷаҳонбинӣ ташаккули шавқу рағбати хонанда ба миён меояд, ангеҷаҳои маърифатӣ қувват мегиранд, қарорҳои мустақил қабул мешаванд, худмукамалномаи шахсӣ ва худинкишофдиҳии шахсӣ амалӣ мегардад. Дар муассисаи таълимӣ ташаккули нуқтаи назар ва муносибат амалӣ гардида, таҷассуми маънавӣ ва эстетикӣ воқеият рушд менамояд, ташаккул ва мустаҳкам гардидани доираи характер, одатҳо ва муқаррарот ба миён меояд. Дар ин марҳила азхудномаи тамоми системаи нақшҳои иҷтимоӣ: таълимӣ, шахрвандӣ, касбӣ, меҳнатӣ ва сиёсӣ, ки дар мустақилияти хонанда ифода мегардад, амалӣ мегардад.

Дар фасли сеюми боби дуюми диссертатсия «Кори санҷишӣ ва натиҷагирӣ аз он» раванди гузаронидани корҳои таҷрибавӣ озмоишӣ ва натиҷагирӣ аз он баён гардидаанд. Кайд карда шудааст, ки омӯзиши равандҳо ва падидаҳои педагогӣ ҳамеша санҷиши озмоишии фарзияҳои пешниҳодшударо талаб менамоянд. Воситаи бозғатимоди ба даст овардани далелҳо, озмоиши педагогӣ – навъи таҷриба, ки дорои хусусияти маърифатӣ, мақсаднокӣ, таҳқиқотӣ, методӣ буда, дар доираи шароити махсуси муайяншуда гузаронида мешавад. Корҳои озмоишӣ ин методи эмпирикӣ мебошад, ки ғояи асосии он дар дарки падида ва равандҳо дар шароити идорашаванда ва назоратшаванда зоҳир мегардад. Ҳадафи озмоиш – санҷидани самаранокии истифодаи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ барои

афзоиши дараҷаи дониш ва малакаҳои умумикасбӣ барои хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад.

Натиҷаҳои озмоишҳои бадастомада нишон медиҳад, ки сатҳи функционаливу системавӣ аз сатҳи оддӣ баланд аст. Яъне, дар давоми таҳсил имконият пайдо гардидааст, ки хонандагон салоҳият ва салоҳиятнокии худро дар самти истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ инкишоф диҳанд. Ба таври умумӣ чунин натиҷаҳо ба даст оварда шуданд: сатҳи оддӣ – 21%, сатҳи функционалӣ 53 %, сатҳи системавӣ – 26%.

Ташкил ва гузаронидани кори таҷрибавӣ-эксперименталӣ ҷанбаи фаъолонаи таҳаввулӣ дошта, барои ҳалли якчанд вазифаю супоришҳо мусоидат мекунад. Тавлидот ва такрористехсолии натиҷаҳои эксперимент гурӯҳҳои гуногуни хонандагон мавриди санҷишу тафтиш қарор дода шуд, ки ҳамин предметро меомӯхтанд ва тамоюли рушди ташхисиро тасдиқ намуданд. Аз таҳлили кор бармеояд, ки дар хонандагон гурӯҳҳои эксперименталӣ инҳо ташхис мешаванд: афзоиши моҳият ва таъйиноти дараҷаи муташаккилияти донишҳои умумикасбӣ оид ба предмет; дараҷаи баландтари азхудкунии маводи таълимии предмет оид ба қобилияти ҳаллу фасли вазифаю супоришҳои маъмулӣ; афзоиши ангежа нисбати фаъолияти идрокию маърифатӣ (сатҳи оддӣ 21%, сатҳи функционалӣ 53% ва сатҳи системавӣ 26%).

Саҳми шахсии довтолаб дар натиҷаҳо ва муҳтавои асосии нашршудаи диссертатсия, ки ба ҳимоя пешниҳод гардидаанд, таҳияи муқаррароти пешбарии тадқиқот, методикаи амсиласозии компютерӣ дар таълими графикаи компютерӣ ба хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, гузаронидани корҳои таҷрибавӣ ва ҷустуҷӯӣ оид ба ин масъала, ба даст овардани умумияти назариявӣ ва шарҳ додани маълумотҳои таҷрибавӣ саҳми шахсии муаллифро муаррифӣ менамоянд. Натиҷаҳои бадастovarдаи муҳаққиқ бо бутунияти сохтори диссертатсия таъйид гашта, дар шакли алоқаҳои байниҳамдигарӣ сурат гирифта, дар доираи тадқиқоти назариявӣ, амсиласозӣ ва компютерӣ саҳми босазо метавонад гузорад.

Натиҷаҳои дар диссертатсия ба даст оварда шуда, ба дастовардҳои олимони соҳаи методикаи таълим ва информатика дар саросари ҷаҳон тақия мекунад. Аз ин равиҷ дар диссертатсия масъалаҳои зерин мавриди баррасӣ қарор дода шудааст: нақши технологияҳои мултимедиаӣ дар баланд бардоштани сифати таълим; таҳлили асосҳои методи ҷараёни таълим дар ҷаҳорҷӯбаи истифода аз технологияҳои мултимедиаӣ; мутобиқати вазифаҳои гузошташуда бо методҳои таҳқиқот; иштироки диссертант дар иҷрои корҳои таҷрибаӣ; нишон додан ва собит намудани бартарияти методикаи таълими мултимедиаӣ; асосноккунии асосҳои методи ҷараёни таълим, натиҷаи озмоишҳои педагогӣ.

Эрод ба таҳқиқоти диссертатсионӣ:

Дар маҷмуъ диссертатсия дар асоси талаботи таълифи диссертатсияҳо ба вучуд омада, забон ва сабки баёни муаллиф низ ҷолиб аст. Барои хубтар шудани сатҳу савияи рисола ва амиқрафти таҳлил дар он чанд пешниҳодро савоб медонем:

1. Муаллиф роҳҳо ва воситаҳои асосии ташаккул ва инкишофи салоҳият ва салоҳиятнокии хонандагонро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода, ба вазъи омодагии техникий муассисаҳои таълимӣ камтар диққат додааст. Хуб мешуд, агар муаллиф дар ин самт камбудии мавҷударо бо нишон додани миқдор ва сифати воситаҳои техникий муайян намуда, сабаб ва омилҳои онро ба таври мушаххас ошкор менамуд.
2. Муаллиф мавриди истифода қарор гирифтани технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсиониро, аз бисёр ҷиҳат ба самаранок гардидани раванди таълим, мукамал ва тақвияти метод ва шаклҳои таълим алоқаманд менамояд. Агар дар ин самт ба омодагии омӯзгорони фанӣ бештар диққат дода мешуд, ба назари мо, таҳлили муаллиф пурратар мегардид;
3. Муаллиф қайд менамояд, ки технологияҳои интерактивии таълимӣ-иттилоотӣ аз қабилӣ дарсҳои проблемаӣ бо презентатсияҳои компютерӣ, мизҳои мудаввар бо иштироки мутахассисони ширкатҳои бузурги истеҳсолӣ ва ҳукумат дар раванди таълим фаъолона истифода карда мешаванд. Хуб мебуд, агар дар ин самт якчанд чунин

чорабиниҳо бо нишон додани мавзӯ мавриди таҳлили қарор гирифта, бартарӣ ва камбудҳои он нишон дода мешуданд.

4. Новобаста аз он, ки меъёри забони адабӣ ва услуби баёни маводи илмӣ-таҳқиқотӣ ба меъёрҳои забони адабии ҳозираи тоҷик тибқи талабот мебошад вале баъзе хатогиҳои имлоӣ, услубӣ ва техникӣ дар рисола ба назар мерасад.

Эродҳои зикршуда ҷузъӣ ва ислоҳпазир буда, ба арзиши илмӣ-назариявӣ ва амалии диссертатсия таъсири манфӣ намерасонанд.

Ҳамин тариқ, кори илмӣ Абдуллозода Начибулло Сайфулло дар мавзӯи «Шароитҳои педагогии ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ» ба талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвонҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 ба тасвиб расидааст, ҷавобгӯ буда, дар маҷмӯъ, метавон иброз намуд, ки довталаб барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафи (PhD)-доктор аз руи ихтисоси 6D010300 – Педагогика ва психология (6D010301) Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот сазовор мебошад.

Тақриздиханда:

доктори илмҳои педагогӣ, и.в. профессор
мудири кафедраи барномасозӣ ва низомҳои зехнии
МДТ «Донишгоҳи байналмиллалӣ сайёҳӣ
ва соҳибкори Тоҷикистон»

А.Р. Мирзоев

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Борбад 48/5. Тел:
(+992) 915-69-88-88; E-mail: aziz69@mail.ru

Имзои Мирзоев А.Р.-ро тасдиқ мекунам.
Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои ҷаҳонӣ

Ш.Н. Ҷураев